

СТАНОВИЩЕ

**от д-н Дора Стоилова Левтерова- Гаджалова,
професор в ПУ „Паисий Хилендарски”**

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор”
в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки
професионално направление 3.2. Психология
докторска програма „Специална психология”

Автор: Митко Димитров Шошев

Тема: Приложение на хемоенцефалографски неврофийдбек при деца с разстройства от аутистичния спектър

Научен ръководител: проф. д-н Дора Стоилова Левтерова - Гаджалова - ПУ „Паисий Хилендарски”

1. Общо представяне на процедурата и докторанта

Представеният от Митко Шошев комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ и включва всички изискуеми документи. Докторантът е положил успешно и с отличен успех всички изпити по учебния план.

2. Актуалност на тематиката.

Проблематиката на дисертационния труд е изключително иновативна и перспективна. Развитието на образователните невронауки се отнася към децата с разстройства от аутистичния спектър с предоставяне на нови възможности за разбиране на енигмата „аутизъм” и за образователно-терапевтични интервенции. Дисертационното изследване е в областта на специалната психология, но гравитира сериозно и в областта на невропсихологията и невропедагогиката за деца с разстройство от аутистичния спектър. В този аспект се представя интердисциплинарност на дисертационния труд.

3. Познаване на проблема

Шошев интерпретира свободно и умело интедисциплинарната проблематика за децата с разстройство от аутистичния спектър, като се стреми да изведе базисна фактология по отношение на специалната психология, класификационните системи МКБ и DSM, невропсихология, невронауки в анализите на тематиката на дисертационното си изследване. Фокусът е хемоенцефалографски неврофийдбек /ХЕГ/ и неговото приложение при децата с разстройство от аутистичния спектър.

4. Методика на изследването

В композицията на избраната методика на изследване се включват:

- два авторски въпросника относно информираност и професионални компетенции за приложимост на неврофийдбек тренинга в практиката, като въпросниците са за две групи - за ресурсни учители и за специалисти, работещи с деца с разстройства от аутистичния спектър,
- непосредствено наблюдение върху децата в процеса на работа при провеждане на ХЕГ неврофийдбек тренинг сесии, като в проучването се използват и двата типа на ХЕГ неврофийдбек - pIR и nIR,
- въпросник (тест) за оценка на лечението на деца с разстройства от аутистичния спектър, популярен като теста АТЕС.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд и приносите

Дисертационният труд включва увод, 4 глави, заключение и изводи, списък на използваната литература и 4 приложения и формуляр за информирано съгласие. Общият обем на дисертацията обхваща 240 страници и е придружен от 30 графики, 62 диаграми, 5 схеми, 62 таблици и 10 фигури. Използваната литература съдържа 147 заглавия на български, руски и английски език.

Първа глава е посветена на актуалността и обосновката на изследването. Фокус е поставен на пространството на специалната психология, на разстройствата от аутистичния спектър; на биологичното, когнитивното и поведенческото равнище при деца с разстройство от аутистичния спектър; ролята на префронталния кортекс; зрителната и слухова кора и техните промени при децата с разстройство от аутистичния спектър; префронталния кортекс и зрителна кора и значението и в провеждането на ХЕГ неврофийдбек тренинг, слухова кора и социални емоции при аутизма и теория за свързаност между отделните отдели на мозъчната кора и промени при разстройство от аутистичния спектър. Специален фокус е изведен върху теорията за свързаност между отделните дялове на мозъчната кора и промените при деца с

разстройство от аутистичния спектър, като е изведено и значението на невровакуларното куплиране и съответно промените му при деца с разстройство от аутистичния спектър.

Втора глава презентира дизайна на изследването. Уточнени са етапи, цели на изследователските въпроси. Поставени са три хипотези, като всяка е придружена и с алтернативна хипотеза. В изследването са включени 6 деца, на възраст между 3 и 15 години, диагностицирани с разстройство от аутистичния спектър, както е отразено в табл. Диагнозите на всички деца са поставени в Клиника по детска психиатрия към УМБАЛ „Александровска”, гр. София.

В трета глава се внасят основания и анализи за терапевтични възможности на биофийдбек тренинга, като се интерпретират история, концепции и терапевтични възможности на; видовете мозъчно – компютърен интерфейс и съвременни методи за приложение в устройства за биофийдбек тренинг и хемоенцефалографски неврофийдбек и възможностите му за работа с деца с разстройство от аутистичния спектър.

Четвърта глава представя анализ, интерпретация и дискусия на резултатите от въпросниците с ресурсни учители, компаративен анализ на резултатите от проведените изследвания със ресурсни учители и специалисти от ресурсни центрове, както и обобщен анализ на резултатите от проведените изследвания с използване на ХЕГ неврофийдбек.

Приносите на дисертацията са следните:

1. На базата на ретроспективен сравнителен контент – анализ са обобщени концепции и принципи на работата на биофийдбек тренинга.
2. Апробиран е тест АТЕС за да се установи терапевтичното въздействие на ХЕГ неврофийдбек тренинга при деца с разстройство от аутистичния спектър.
3. Проведено е изследване на деца с разстройство от аутистичния спектър с ХЕГ неврофийдбек за първи пат в България. Очертано е въздействието му върху сензорното, двигателното, емоционалното и комуникативното развитие на деца с разстройство от аутистичния спектър.
4. Описан е механизма на действие на ХЕГ неврофийдбек тренинга при деца с разстройства от аутистичния спектър.
5. Специално са конструирани авторски въпросници за ресурсни учители и специалисти относно информираност и професионални компетенции за приложимост на неврофийдбек тренинга в практиката.

Приемам изведените приноси, като смятам, че те са безспорни и са резултат от всеотдайната работа на докторанта.

6. Преценка на публикациите и личния принос на докторанта

Докторантът е приложил 5 броя публикации, от които една е в съавторство с научния ръководител. Всички публикации са по темата на дисертационното изследване и са в сборници от престижни научни форуми. Личният принос на Шошев във формулираните приноси спрямо получени резултати и тяхното тълкуване са безспорна негова заслуга.

7. Автореферат

Авторефератът е направен съобразно изискванията, съответства и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

8. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Резултатите от дисертацията могат да се ползват при бъдещи проучвания и при други групи участници в изследвания. Допустимо е приемането, че на ХЕГ неврофийдбек тренинг могат да бъдат включени както деца с разстройства от аутистичния спектър с различна тежест на нарушение, така и деца с други разстройства и увреждания с цел подобряване на комуникативните и социалните им умения, сензорната им перцепция и поведенческото функциониране. Целесъобразно е ХЕГ неврофийдбек тренинга да се използва паралелно с друг вид методика за стимулиране на сензориката при деца с разстройство от аутистичния спектър.

Открит за науката, терапевтичната и образователната практика остава въпроса: „Дали апликацията на ХЕГ неврофийдбек тренинга освен позитивно влияние е възможно да има негативно влияние на ежедневно настоящо и бъдещо функциониране на детето разстройство от аутистичния спектър?

Дисертационният труд на Митко Шошев е първи опит у нас за приложение на възможностите на ХЕГ неврофийдбек тренинга в комплексната терапия на детския аутизъм. С дисертацията си Шошев поставя в България научно-приложно начало на образователните невронауки по отношение на децата с разстройство от аутистичния спектър.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката* и отговарят на всички на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Пра-

вилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“. Представените материали и дисертационни резултати **напълно** съответстват на специфичните изисквания на Педагогически факултет, приети във връзка с Правилника на ПУ за приложение на ЗРАСРБ.

Дисертационният труд показва, че докторантът Митко Димитров Шошев **притежава** необходимите теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Специална психология“ като **демонстрира** качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’** на Митко Димитров Шошев в област на висше образование: 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, Докторска програма „Специална психология“

21.09.2016 г.

Изготвил становището:

/Проф.дпн Дора Левтерова-Гаджалова/